

SCHIMBĂRI STRUCTURALE ÎN COMERȚUL INTERNAȚIONAL

DR. AGNES GHIBUȚIU

Abstract

Highly dynamic and large scale structural changes are currently reshaping the world economy and international trade. When compared to other similar experiences in the past, astonishing is not only the fast pace of global transformations, but also their wide scope affecting virtually the entire world. At the core of these changes is, undoubtedly, the shift of economic power from the industrialized economies towards the major emerging economies, particularly China and India. The forces underlying these transformations have altered the hierarchy of countries in terms of their contribution to global GDP, reversed the centres of economic growth worldwide, affected the location of manufacturing and changed dramatically the patterns of international trade. The weak and uneven economic recovery following the deepest recession in the postwar period has further accelerated the structural shifts at work in the world economy. Relying on available statistics and insights from economic literature, the present paper addresses the main trends shaping international trade over the last two decades. It takes a look at the major changes occurred in the dynamics, geographical distribution and structure of trade flows and highlights the consequences through the lens of developed and developing/emerging economies. In tackling the major forces driving structural changes in world trade, it stresses the importance of the close interaction between the dynamic expansion of global production networks operated by TNCs and the increasing integration of developing/emerging economies into these networks. While the increasing spread of global production networks is not a new phenomenon, the intensity with which it shapes the current economic reality has substantially increased in recent years. The implications of the ongoing geopolitical and economic changes are profound and manifold both for traditional production processes and trade flows and social structures, and raise major challenges for all countries in terms of economic policy.

Key words: international trade, structural shifts, developed countries, developing/emerging countries, global production networks

JEL classification: F10, F14, F23

Introducere

În prezent, asistăm la mutații structurale deosebit de dinamice și de mare amploare, care remodelează economia și comerțul mondial. Iar ceea ce particularizează aceste transformări față de alte experiențe similare din secolele precedente nu este doar ritmul alert în care se desfășoară, ci și sfera lor largă de incidență, afectând practic întreaga lume.

Referindu-se la aceste schimbări, Angel Gurría, secretarul general al OCDE, remarca faptul că ritmul schimbărilor a fost atât de rapid în ultimele două decenii, încât economia mondială de astăzi este aproape de nerecunoscut dacă o comparăm cu cea existentă cu două decenii în urmă.¹ Iar în miezul acestor schimbări se află mutarea centrului de greutate economică dinspre Vest spre Est, dinspre economiile industrializate înspre marile economii în dezvoltare și emergente, în special China și India – fenomen conceptualizat de specialiștii OCDE prin sintagma „*avuția în mișcare*”. Această tendință este prevăzută a continua în perspectiva următoarelor decenii, ponderea economiilor în dezvoltare și emergente în PIB-ul mondial urmând a se apropia de 60% în 2030, potrivit prognozelor OCDE (OECD, 2010a).

Lumea secolului XX dominată de cei doi piloni, SUA, pe de o parte, și UE, pe de altă parte, face astfel tot mai mult loc *lumii multipolare* care definește secolul nostru, și în cadrul căreia centrele creșterii economice sunt distribuite deopotrivă în țările dezvoltate și în țările în dezvoltare/emergente (The World Bank, 2011). Numeroasele studii prospective elaborate pe plan internațional în ultimii ani sugerează că schimbările structurale care au fost puse în mișcare nu vor putea fi inversate în viitorul previzibil, fiind alimentate de un complex de factori de natură tehnologică, economică, socială, instituțională și organizațională.² Mai mult

¹ Remarca a fost formulată cu prilejul lansării, la 16 iunie 2010, la Paris, a unui vast studiu cu caracter prospectiv, elaborat sub egida OCDE și intitulat: „Perspectives on Global Development 2010. *Shifting Wealth*” (OECD, 2010b).

² Este de subliniat faptul că, în anii recentți, dezbaterile pe plan internațional și analizele pe tema mutațiilor structurale au luat amploare. Numeroase organizații internaționale (precum OCDE, Banca Mondială și FMI), institute de cercetare private (precum Brookings Institution și Carnegie Endowment for International Peace), ca și entități de cercetare din sectorul privat (precum Goldman Sachs și Pricewaterhouse Coopers) au elaborat analize privitoare la schimbările din economia mondială. Numeroase dintre concluziile acestor analize au constituit obiectul unor rapoarte către factorii responsabili pentru elaborarea politicilor comerciale și financiare internaționale, deopotrivă la nivel global și național.

decât atât, mutația în materie de avuție și putere economică la nivel global este anticipată a se accentua și mai mult în următoarele decenii.

Evoluția comerțului internațional nu poate fi, desigur, disociată de mutațiile structurale spectaculoase care au avut loc în economia mondială în ultimele două decenii sub acțiunea unui complex de factori, în rândul cărora se evidențiază, în special: progresele rapide din domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC), care au redus costul comunicațiilor și al transporturilor; liberalizarea comerțului internațional – în plan multilateral, regional și național –, însoțită de alte reforme economice, care au condus la reducerea barierelor comerciale în calea schimburilor comerciale internaționale; liberalizarea fluxurilor de capital și de tehnologie; și creșterea dramatică a ofertei de forță de muncă în plan global, prin intrarea pe piața globală a forței de muncă a unui număr de circa 2 miliarde persoane ca rezultat al destrămării blocului sovietic și al deschiderii economiei Chinei.

Modificările structurale care au marcat schimburile comerciale internaționale în deceniile recente au fost propulsate de procesul susținut de globalizare, și în special de *integrarea rapidă a țărilor lumii în economia globală prin intermediul comerțului*, ceea ce s-a tradus prin creșterea mult mai rapidă a comerțului decât a producției pe plan mondial. În prezent, comerțul mondial cu bunuri reprezintă peste un sfert din PIB-ul mondial, iar dacă sunt luate în calcul și fluxurile internaționale de servicii, ponderea respectivă ajunge la aproape o treime.³ Fluxurile globale de capital au sporit și mai rapid decât comerțul mondial, reflectând o altă fațetă, la fel de importantă a procesului de globalizare: expansiunea impresionantă a piețelor financiare internaționale. Totodată, difuziunea rapidă a noilor TIC în întreaga lume a revoluționat comunicațiile internaționale și a stimulat expansiunea sistemului producției globale gestionat de corporațiile transnaționale (CTN), având ca rezultat creșterea impresionantă a volumului fluxurilor de investiții străine directe (ISD) orientate către economiile în dezvoltare. Mai mult decât atât, susținute de succesele la export și de creșterea veniturilor lor, țările în dezvoltare/emergente au devenit jucători tot mai importanți în sistemul financiar internațional.

³ La nivelul anului 2011, comerțul internațional cu bunuri a reprezentat 26% din PIB-ul mondial (calculat în dolari, la cursul de schimb al pieței), iar dacă se iau în calcul și fluxurile de servicii, ponderea respectivă se ridică la 32% (IMF, 2012).

Criza financiară și economică globală, declanșată în toamna anului 2008, a marcat puternic economia mondială și a lăsat urme adânci asupra dinamicii schimburilor comerciale internaționale. Deși comerțul internațional s-a relansat relativ rapid în 2010 după declinul istoric din 2009 – cel mai grav din perioada postbelică –, procesul de redresare rămâne încă nefinalizat și inegal, iar tendința de deschidere a țărilor în fața comerțului s-a oprit, cel puțin temporar.

Criza globală și relansarea inegală a comerțului internațional au accentuat și mai mult mutațiile în curs de desfășurare în economia mondială, care vizează deplasarea centrului de greutate economică și comercială dinspre țările dezvoltate înspre țările în dezvoltare/emergente.

1. Tendințe în evoluția dinamicii comerțului internațional

1.1 Dinamica comerțului internațional dintr-o perspectivă istorică

Dintr-o perspectivă istorică, în evoluția comerțului internațional se pot distinge două faze majore în termeni de dinamică, după cum ilustrează Graficul 1:

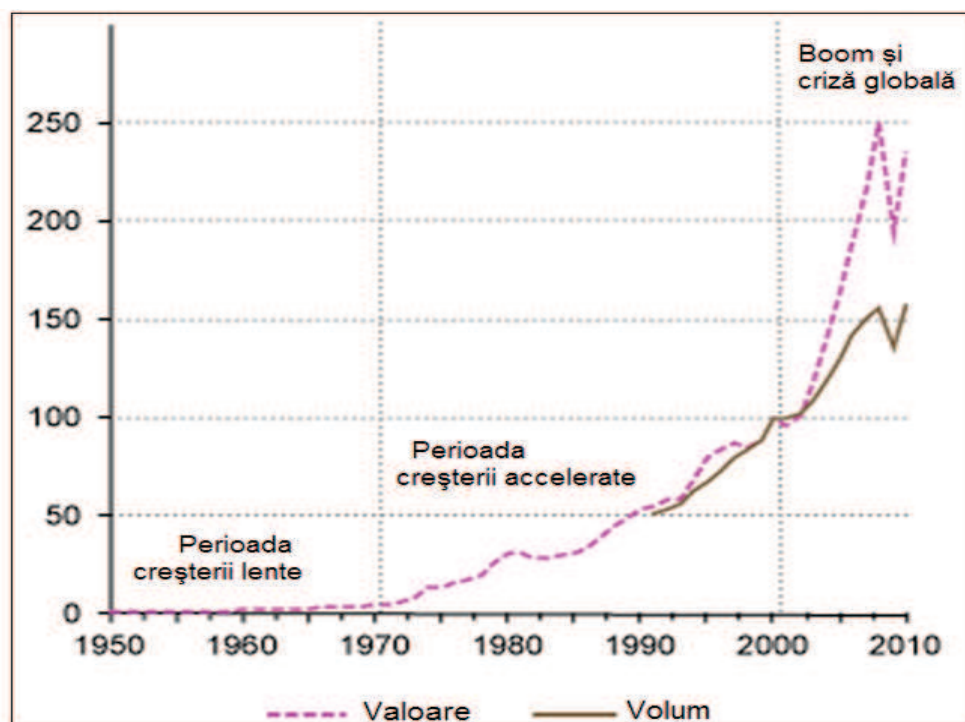
1. perioada creșterii relativ lente, care a caracterizat anii postbelici și a durat până prin anii '1970; și
2. perioada creșterii accelerate, care s-a manifestat în special de la mijlocul anilor '1980, luând sfârșit din cauza crizei financiare și economice globale din 2008/2009, care a determinat colapsul fără precedent al comerțului internațional.

Accelerarea creșterii comerțului internațional în deceniile mai recente trebuie pusă în legătură cu accentuarea fenomenelor de globalizare, și în special cu procesul de integrare crescândă a țărilor în dezvoltare în economia mondială și expansiunea rețelelor globale de producție, cele două fenomene fiind intercorelate.

În perioada postbelică, ritmul de creștere a comerțului internațional a depășit substanțial dinamica producției mondiale. Potrivit datelor Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), din 1950 și până în prezent, comerțul internațional a crescut de peste 27 de ori în termeni de volum. Expansiunea schimburilor comerciale internaționale a fost de trei ori mai

rapidă decât cea a PIB mondial, care a sporit de 8 ori în aceeași perioadă, ceea ce scoate în evidență, înainte de toate, accentuarea interdependențelor dintre economiile lumii și subliniază, totodată, rolul comerțului ca *motor al creșterii economice*.

Graficul 1: Tendințe istorice în evoluția exporturilor mondiale de bunuri, în termeni de valoare și volum, în 1950-2010 (INDICE 2000=100)

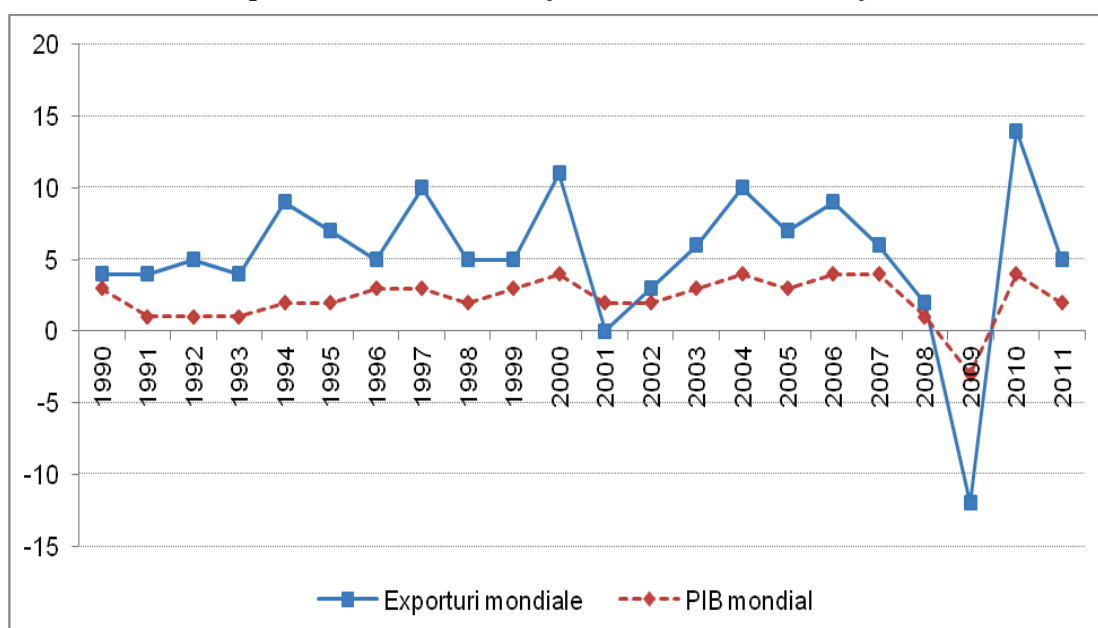

Sursa: Calcule ale Secretariatului UNCTAD (2012).

Istoria comerțului și a relațiilor sale cu creșterea economică a fascinat dintotdeauna economiștii și, ca atare, s-a bucurat de-a lungul timpului de un spațiu larg în literatura economică. Fără a ne propune să ne oprim asupra acestui subiect, subliniem doar concluzia către care converg toate analizele, și anume că ***expansiunea comerțului internațional a constituit un determinant major al performanțelor în materie de creștere economică pe plan mondial***. În mod evident, există o relație de reciprocitate între creșterea comerțului și creșterea PIB-ului mondial (real), ceea ce unii observatori denumesc „cercul virtuos” al creșterii veniturilor reale și al creșterii comerțului: expansiunea rapidă a comerțului a condus la accelerarea creșterii productivității și a veniturilor reale, înlesnind liberalizarea comerțului; liberalizarea comerțului, în schimb, a stimulat accelerarea schimburilor comerciale (Krueger, 2008, p. 4).

Din Graficul 2 se poate constata că, în decursul ultimelor două decenii, comerțul internațional a constituit o componentă deosebit de dinamică a activității economice în plan mondial, evoluând în ritmuri susținute și devansând notabil dinamica PIB mondial. Excepția de la această tendință generală o reprezintă anii de recesiune 2001 și 2009, când volumul fluxurilor comerciale internaționale a suferit o contracție mult mai accentuată în raport cu declinul producției, în special în contextul recesiunii din 2009.

Graficul 2: Dinamica comerțului mondial¹ comparativ cu PIB mondial², în perioada 1990-2011³ (modificări anuale în %)

Note: ¹ Exporturi de bunuri în termeni de volum; ² PIB real (în pețuri constante, la cursurile de schimb ale pieței; ³ Estimări pentru anul 2011.

Surse: Grafic elaborat de autor în baza datelor Secretariatului OMC (WTO, 2011; 2012).

Volumul valoric al schimburilor comerciale internaționale cu bunuri s-a ridicat la 17.779 miliarde de dolari în 2011, echivalând – conform calculelor noastre – cu o creștere de 2,8 ori față de anul 2000 și de 5,2 ori față de 1990 (WTO, 2011; 2012). Dacă în perioada 1990-2000 valoarea comerțului internațional a crescut într-un ritm mediu anual de 6,5%, dinamica sa în perioada 2000-2010 a fost superioară, de aproape 9% (excluzând declinul istoric din 2009), datorită în mare parte evoluțiilor în sensul creșterii prețurilor produselor de bază.

Potrivit experților Comisiei Europene, creșterea dinamică a comerțului internațional, mai ales în ultimul deceniu, s-a datorat într-o mai mică măsură politicilor comerciale și reducerii barierei tarifare și

netarifare din calea fluxurilor comerciale⁴, fiind auaținută în principal de aporirea veniturilor și a cererii, mai alea în economiile în dezvoltare și emergente, de reducerea coaturilor tranaporturilor și comunicațiilor, de îmbunătățirile aduae în planul politicilor economice și al climatului inveaționat din aceate țări, ca și de preaiunile necontenite ale concurenței care atimulează inovația, reducerea coaturilor, relocalizarea activităților economice și economiile de acară în numeroaae domenii de activitate (European Commission, 2010, p. 6).

1.2 Raportul dintre comerțul internațional și PIB-ul mondial

Spre deoaebire de ritmurile de creștere a PIB mondial și a producției mondiale de bunuri, care manifeată un înalt nivel de concordanță, comerțul internațional cu bunuri eate aupua unor fluctuații aemnificative legate de prețurile produaelor primare, de ciclurile economice și de perioadele de creștere și receaiune. Toate perioadele de declin din ultimele două decenii coreapund unor receaiuni, precum cea aaociată crizei financiare din Aaia din 1997/1998, receaiunea din 2001 și, deaigur, „marea receaiune” din 2008/2009. Fluctuațiile prețurilor produaelor de bază, și în apecial ale produaelor agricole și minerale (combuatibili foaili), reprezintă factorii care au contribuit cel mai mult la oacilațiile manifeatate în evoluția comerțului mondial cu bunuri.

În funcție de intenaitatea fluctuațiilor prețurilor produaelor de bază, în ultimele două decenii au alternat fazele de convergență cu cele de divergență între evoluția comerțului în termeni de volum și în termen de valoare, fenomenul de decuplare a celor două ritmuri fiind deoaebit de pregnant mai alea în anii '2000⁵ (Graficul 3).

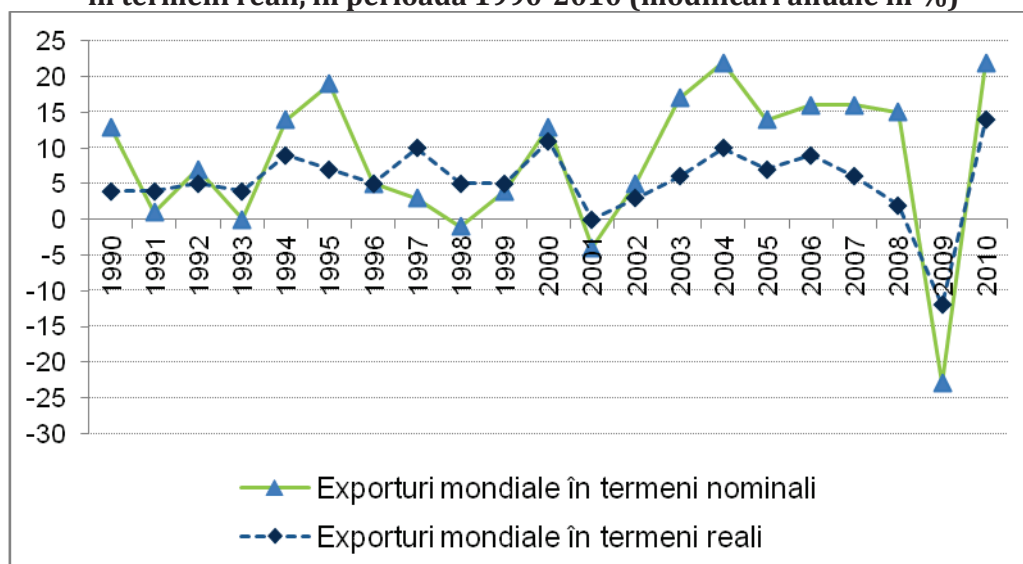
Deși de-a lungul timpului comerțul a urmat, în linii generale, tendințele manifeatate de evoluția PIB mondial (producției mondiale), pe parcursul anumitor faze s-au conturat anumite ***divergențe*** între cele două mărimi. Aatfel, dacă ***până în 1970***, ritmurile de creștere a comerțului, a PIB

⁴ Importanța liberalizării comerțului pentru creșterea comerțului internațional eate auacceptibilă unor interpretări diferite în cadrul literaturii economice. În timp ce unii economiști eatimează că în proporție de circa ¼ creșterea comerțului mondial poate fi atribuită reducerii taxelor vamale (impactul reducerii barierelor netarifare fiind eatimat a fi chiar auperior), alții argumentează că apecializarea verticală și creșterea comerțului cu bunuri intermediare ar fi principala forță motrice a creșterii comerțului și nu politica comercială.

⁵ Din anii '2000, prețurile internaționale ale produselor de bază s-au înscris pe o traiectorie ascendentă, inversând tendința descendentă manifestată începând din 1995, iar în anii de criză au înregistrat oscilații puternice. Anii de boom, care au început în 2002 și au culminat în 2008, au luat sfârșit prin prăbușirea lor severă în 2009, urmată de o revenire puternică, care le-a propulsat din nou la nivelurile din 2007 la începutul anului 2011, când a început o corecție majoră concomitent cu accentuarea volatilității (UNCTAD, 2012).

și a producției au fost aproape similare – denotând că globalizarea se afla încă în stadiile sale incipiente –, **în perioada 1970-1985**, s-a manifestat o primă divergență semnificativă, legată în principal de primele șocuri ale țiteiului și având drept rezultat majorarea notabilă a prețurilor energiei și creșterea corespunzătoare a volumului valoric al comerțului cu bunuri. Dacă prima divergență a fost alimentată de **prețurile produselor de bază**, cea de-a doua s-a conturat **după 1985**, fiind legată în principal de expansiunea **rețelelor producției globale** și a activităților industriei prelucrătoare în țările în dezvoltare.

Graficul 3: Evoluția comparativă a exporturilor mondiale în termeni nominali și în termeni reali, în perioada 1990-2010 (modificări anuale în %)

Sursă: Grafic elaborat de autor în baza statisticilor Secretariatului OMC (WTO, 2011).

În fine, putem aprecia că **recesiunea din 2008/2009** a generat cea de-a treia divergență majoră, reflectată în scăderea mult mai abruptă a comerțului internațional comparativ cu producția mondială (Graficul 2), ceea ce a constituit obiectul unor intense dispute în literatura economică. Unii analiști sunt de părere că, odată ce globalizarea își va fi atins faza de maturitate, este foarte probabil ca prețurile produselor de bază să constituie din nou principalul factor de divergență.

După cum remarca economistul american Joseph Stiglitz în 2009, recenta recesiune a generat prima criză economică din era globalizării, în sensul că a fost resimțită la scară mondială (și nu doar regională) și s-a răspândit rapid din cauza globalizării piețelor financiare (Milberg și Winkler, 2010). Cu alte cuvinte, a fost prima criză economică de la globalizarea fără

precedent a producției, adică de la utilizarea extinsă a rețelelor producției globale, în contextul în care economiile emergente (puternic dependente de export) sunt integrate în economia mondială prin intermediul acestor rețele. Din acest motiv, criza economică declanșată în SUA în 2007 s-a tradus rapid printr-o scădere puternică a cererii pentru exporturile provenind din țările în dezvoltare, exercitând un efect multiplicator asupra comerțului internațional. Iar ceea ce a surprins cel mai mult analiștii în contextul recente crize, a fost colapsul dramatic al volumului comerțului internațional în 2009 raportat la contracția PIB-ului mondial.

Din cercetările recente efectuate pe plan internațional se desprinde concluzia că, datorită dimensiunii semnificative a schimburilor comerciale desfășurate prin rețelele globale de producție, ***schimbările în valoarea și volumul comerțului în decursul ciclului economic sunt mult mai ample în prezent*** decât în trecut. Mai precis, din cauza importanței crescândă a acestor rețele în comerțul internațional, elasticitatea fluxurilor comerciale față de schimbările intervenite în PIB-ul global a sporit de la 1,94 în anii '1960, la 3,69 în anii '2000 (Freund, 2009). Drept rezultat, dacă în trecut, o scădere cu 1% a venitului global inducea un declin cu 1,9% al comerțului mondial, în prezent, o scădere cu același procentaj a PIB-ului mondial antrenează un declin al comerțului cu 2 puncte procentuale mai mare decât în anii '1960.

2. Schimbări în contribuția țărilor și în orientarea geografică a fluxurilor comerciale

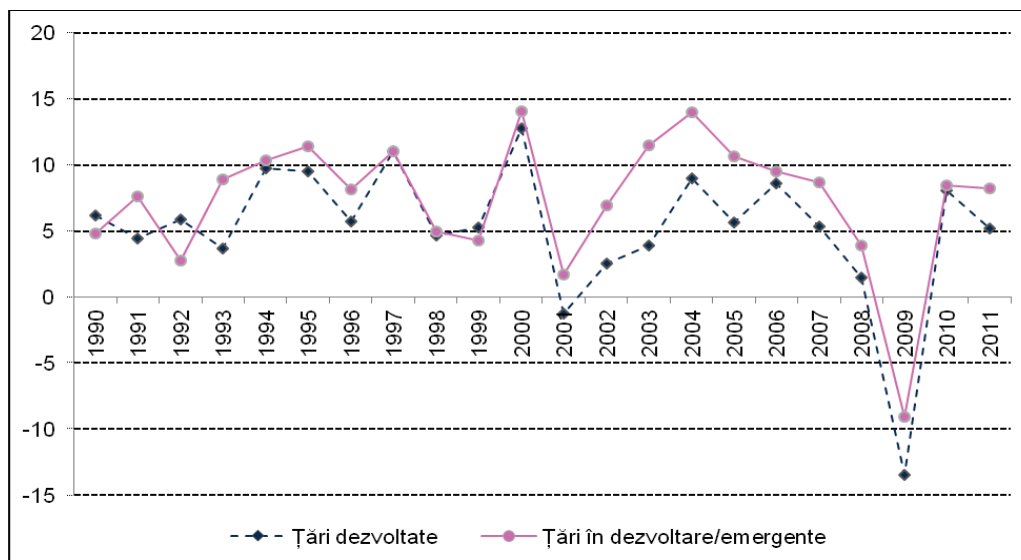
Mutațiile în balanța puterii economice și comerciale în plan global devin deosebit de pregnante dacă urmărim schimbările petrecute în distribuția fluxurilor comerciale pe destinații, pe marile grupe de țări și regiuni geografice.

2.1 Creșterea ponderii țărilor în dezvoltare/emergente în comerțul mondial

Potrivit datelor OMC, în 2011, ponderea cumulată a economiilor în dezvoltare și emergente în comerțul mondial cu bunuri a atins cel mai înalt

nivel din 1948, sporind la 45% (47% la exporturi și 42% la importuri), de la numai 25% în 1990. În mod corespunzător, ponderea economiilor avansate – de 75% în 1990 – s-a diminuat continuu, pentru a ajunge în 2011 la 55% (53% la exporturi și 58% la importuri) (WTO, 2012).

Graficul 4: Evoluția volumului exporturilor de bunuri ale țărilor dezvoltate și ale țărilor în dezvoltare/emergente, în perioada 1990-2011 (modificări anuale în %)

Sursă: Grafic elaborat de autor în baza datelor furnizate de FMI (IMF, 2012).

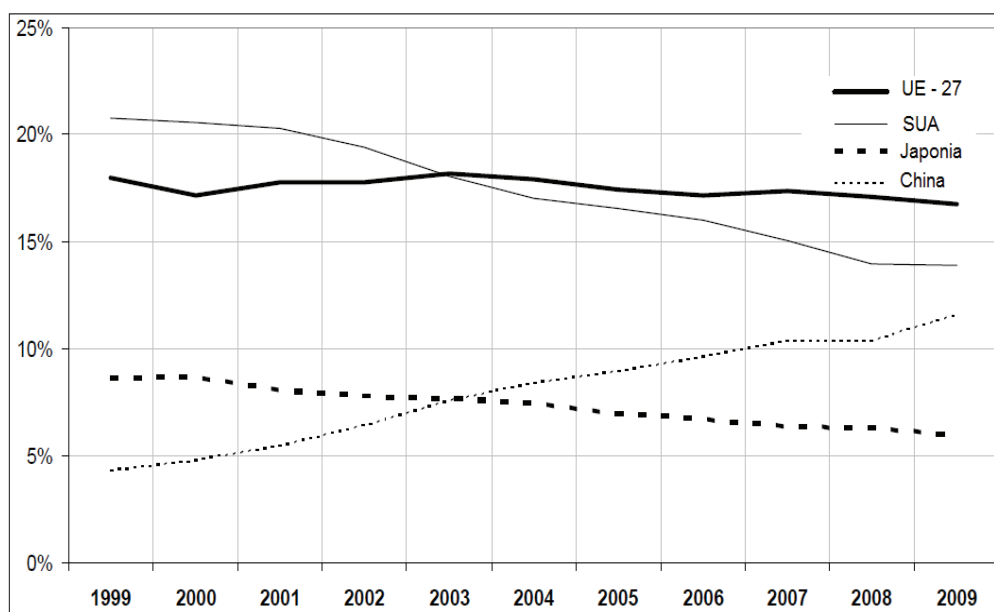
Totodată, țările în dezvoltare/emergente au marcat în 2011 cel de-al doilea deceniu consecutiv în care ritmul de creștere a exporturilor lor a devansat dinamica exporturilor țărilor dezvoltate (Graficul 4). Iar decalajul în materie de dinamică între cele două grupe de economii s-a adâncit și mai mult în anii '2000, când ritmul de creștere a exporturilor economiilor emergente a fost de două ori mai mare decât cel al economiilor avansate.⁶

Cert este că din anii '2000, țările în dezvoltare ca grup s-au impus ca **principala forță motrice a creșterii comerțului internațional**, iar acest rol s-a accentuat și mai mult în anii relansării comerțului după colapsul istoric suferit în contextul crizei din 2008/2009. Potrivit estimărilor, aceste țări au contribuit cu 54% la relansarea comerțului internațional în urma celei mai

⁶ Sunt edificatoare următoarele exemple bazate pe ultimele date statistice furnizate de OMC: în timp ce exporturile mondiale de bunuri (în termeni valorici) sunt estimate a fi crescut în perioada 2005-2011 într-un ritm mediu anual de 10% (iar cele generate de UE în relațiile cu terții, de 8%), exporturile *Indiei* au sporit cu 20%, ale *Chinei* cu 16%, iar ale *Braziliiei* și *Rusiei* cu câte 14%. Același decalaj consistent în termeni de dinamică se manifestă și pe latura importurilor: în timp ce importurile mondiale au sporit în 2005-2011 într-un ritm mediu anual de 9% (în cazul *extra-UE*, de 8%), volumul valoric al exporturilor *Indiei* s-a majorat cu 21%, al *Chinei* cu 18%, al *Braziliiei* cu 20%, iar al *Rusiei* cu 17% (WTO, 2012).

grave crize postbelice (UNCTAD, 2012). Desigur, în cadrul acestei cifre agregate, performanțele comerciale variază notabil între diferitele regiuni și țări, succese remarcabile fiind repurtate în special de țările în dezvoltare din Asia.

Graficul 5: Ponderile UE-27¹, SUA, Japoniei și Chinei în comerțul mondial cu bunuri, în perioada 1999-2009 (în %)

Notă: ¹ Exclusiv comerțul intra-UE.

Sursă: European Commission (2010, p. 7).

Creșterea economică rapidă și implicarea crescândă în comerțul internațional a economiilor emergente, și în special a marilor jucători – precum China, India, Brazilia și Rusia, cunoscute și drept țările BRIC –, este frecvent percepută ca o amenințare la adresa poziției economice a țărilor dezvoltate, în condițiile în care ponderile marilor jucători tradiționali pe scena comercială globală au suferit diminuări semnificative în ultimul deceniu, cele mai afectate fiind SUA și Japonia.⁷ După cum arată și Graficul 5, ponderea UE-27 în exporturile mondiale a fost afectată, la rândul ei, dar într-o mai mică măsură, menținându-se relativ stabilă, în pofida creșterii ponderii economiilor emergente și în contrast cu declinul semnificativ înregistrat de marile economii dezvoltate. De altfel, conform aprecierii oficialităților comunitare, “performanțele comerciale ale UE în context

⁷ Ponderea SUA în exporturile mondiale de bunuri a scăzut de la 12,6% la 8,6% în perioada 1993-2010, a Japoniei de la 9,9% la 5,2%, iar a UE de la 37,4% la 34,7%, în timp ce ponderea Chinei a sporit de la 2,5% la 10,6%, conform datelor OMC (WTO, 2011).

global au fost relativ bune în ultimul deceniu, UE reușind să transforme provocările în oportunități”.⁸

Conform proiecțiilor pe termen lung ale cercetătorilor americani de la prestigiosul institut Carnegie Endowment for International Peace, ponderea țărilor în dezvoltare/emergente în comerțul internațional ar urma să sporească la 70% până în anul 2050 (Dadush și Shaw, 2011, p. 65). Creșterea economică rapidă a acestor țări și ponderea lor crescândă în economia mondială vor transforma comerțul mondial, iar pe măsură ce economiile lor se vor diversifica și vor deveni piețe tot mai importante de export, ele vor ajunge să domine comerțul internațional. Există trei tendințe de bază care susțin aceste evoluții (Dadush și Ali, 2010, p. 2): (1) diversificarea puternică a exporturilor de produse ale industriei prelucrătoare, ceea ce mărește considerabil dimensiunea potențială a piețelor lor; (2) apariția în aceste țări a unei clase medii și bogate de mari dimensiuni, ceea ce le face să devină consumatori importanți; și (3) creșterea integrării financiare, ceea ce facilitează și stimulează comerțul.

2.2 Intensificarea relațiilor comerciale Sud-Sud: o dimensiune importantă a comerțului mondial

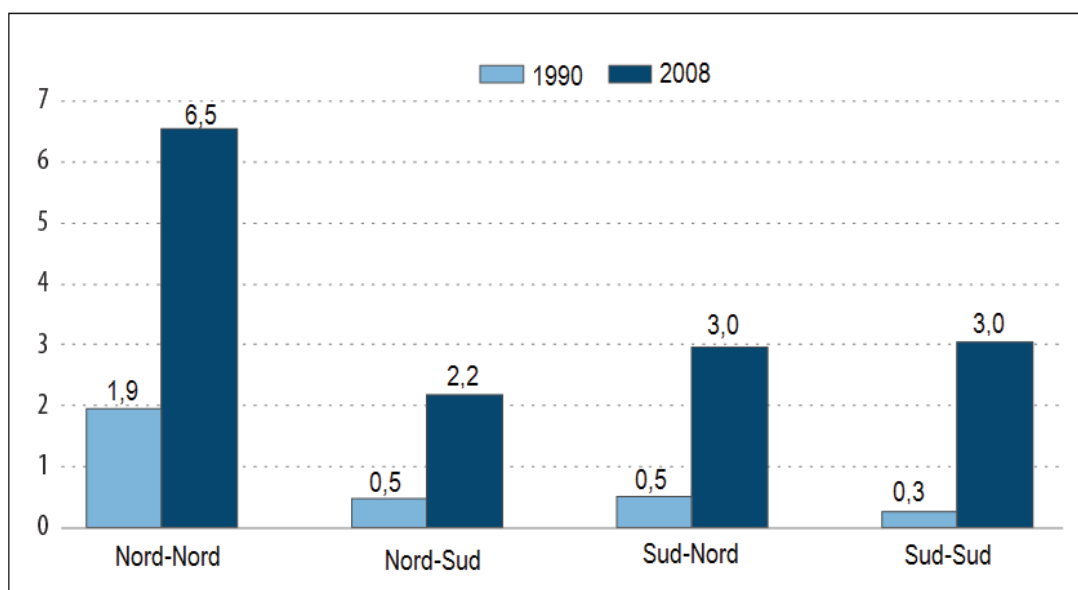
Creșterea spectaculoasă a ponderii țărilor în dezvoltare în comerțul mondial se datorește, într-o mare măsură, expansiunii exporturilor acestor țări orientate către alte țări în dezvoltare (*comerțul Sud-Sud*) și intensificării legăturilor economice dintre aceste țări.

După cum arată Graficul 6, volumul comerțului dintre aceste țări a sporit de la 300 miliarde USD în 1990 la 3.000 miliarde USD în 2008 – anul declanșării crizei economice și financiare globale –, ceea ce echivalează cu o creștere a ponderii acestui comerț în totalul comerțului mondial de la 9% în 1990 la 20% în 2008, și la 37% în prezent, potrivit estimărilor OCDE (OECD, 2010a; OECD, 2010b). Dacă la comerțul Sud-Sud se adaugă exporturile țărilor în dezvoltare către țările dezvoltate (*comerțul Sud-Nord*), rezultă că țările în dezvoltare erau responsabile pentru 41% din exporturile globale în

⁸ Potrivit aceleiași surse, UE a avut performanțe relativ bune în perioada 1994-2007 inclusiv pe piața produselor de înaltă tehnologie. În timp ce SUA și Japonia au pierdut cote substanțiale, UE a înregistrat chiar o creștere modestă. Numai China și-a mărit substanțial cota de piață, deși a pornit de la un nivel foarte scăzut (dar, o proporție mare din exportul de produse de înaltă tehnologie al Chinei reprezintă exporturi de procesare și doar o mică parte din valoarea adăugată totală este de fapt creată în China) (European Commission, 2010, p. 6).

2008, ceea ce reprezintă o creștere cu 16 puncte procentuale față de ponderea deținută în 1990, de 25%. În mod corespunzător, comerțul dintre țările dezvoltate (*comerțul Nord-Nord*), ca pondere în totalul comerțului mondial, a înregistrat un declin de la 59% în 1990, la 44% în 2008 (OECD, 2010a).

Graficul 6: Evoluția exporturilor mondiale, pe regiuni, în 1990-2008 (în mii de miliarde USD)

Notă: "Nordul" desemnează țările dezvoltate, iar "Sudul" – țările în dezvoltare, conform definiției ONU.

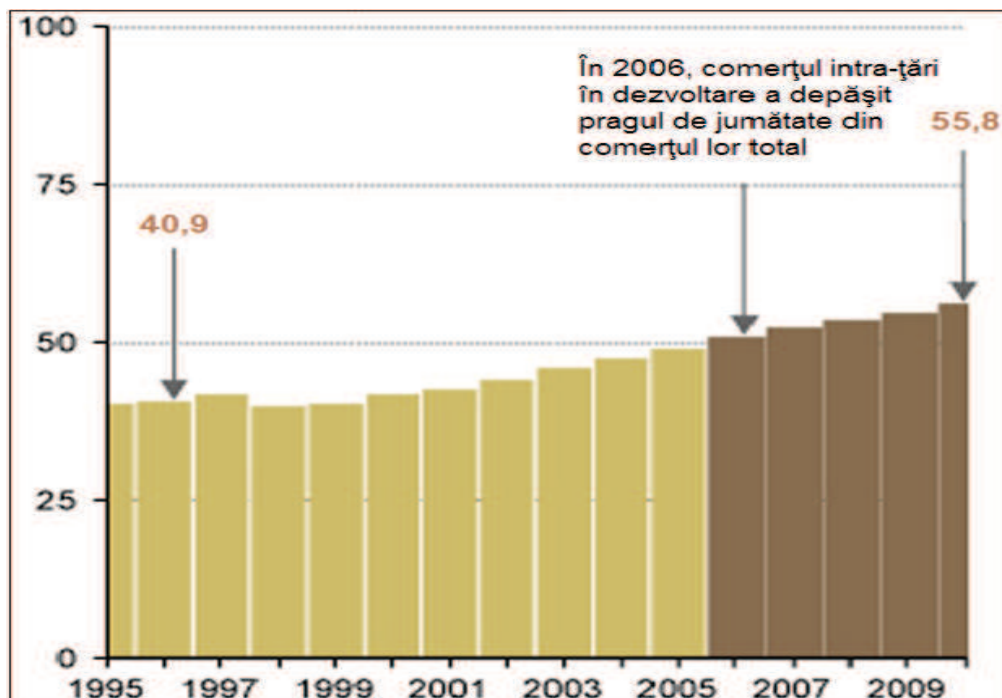
Sursă: OECD (2010a, p. 71).

Importanța crescândă a comerțului desfășurat între țările în dezvoltare este ilustrată și de Graficul 7, care relevă că, în decursul ultimului deceniu și jumătate, ponderea comerțului Sud-Sud în totalul comerțului derulat între economiile în dezvoltare a sporit de la 41% la 56%, depășind pragul de 50% în 2006. Creșterea comerțului Sud-Sud a fost deosebit de pregnantă în Asia de Est, ceea ce trebuie atribuită, înainte de toate, importanței crescânde a sistemului producției globale pentru relațiile comerciale din această regiune.

În cadrul grupului de țări în dezvoltare, Asia joacă rolul determinant, revenindu-i peste 75% din totalul comerțului Sud-Sud (Dadush și Shaw, 2011, p. 65). În acest context este de subliniat că, din 2009, **China** s-a impus ca cel mai mare exportator de bunuri pe plan mondial (luând locul Germaniei); totodată, a devenit partenerul comercial dominant al Braziliei, Indiei și Africii de Sud. Dar, și alte țări emergente – între care India, Brazilia,

Indonezia și Mexic – sunt anticipate a intra în curând în topul marilor exportatori.

Graficul 7: Ponderea comerțului Sud-Sud (cu bunuri) în totalul comerțului economiilor în dezvoltare, în 1995-2010 (în %)

Sursa: Calcule ale Secretariatului UNCTAD (2012).

Creșterea dinamică a fluxurilor comerciale (ca și a celor investiționale) Sud-Sud reflectă o altă dimensiune majoră a mutațiilor structurale din economia mondială: transferul activităților de prelucrare industrială dinspre țările avansate înspre țările emergente.

2.3 Sporirea relevanței piețelor țărilor în dezvoltare/emergente pentru țările dezvoltate

Modificări importante au intervenit și în configurația *schimburilor comerciale dintre țările în dezvoltare și țările dezvoltate*. Dacă până în anii '90, țările dezvoltate erau cunoscute drept țări "industrializate", întrucât produceau și exportau partea preponderentă a produselor prelucrate, iar țările în dezvoltare erau în principal exportatori de produse primare și unele produse cu nivel scăzut de prelucrare (precum textilele), în prezent, numeroase țări în dezvoltare au ajuns să fie mult mai

industrializate⁹ decât tradiționalele “țări industrializate”, iar piețele lor au devenit tot mai atractive pentru aceste din urmă țări, deopotrivă din perspectiva exporturilor și a importurilor.

Creșterea importanței țărilor în dezvoltare ca piețe de export pentru țările dezvoltate reflectă sporirea disponibilului de resurse valutare al acestor țări, expansiunea dinamică a unei clase de mijloc înstărite și de mari dimensiuni, ca și creșterea și diversificarea cererii lor pentru produse importate.

Datele statistice confirmă că țările în dezvoltare au devenit **piețe tot mai importante pentru țările dezvoltate**, ponderea lor în exporturile totale ale economiilor avansate sporind în medie de la 23,3% în 1985, la 33,4% în 2009, potrivit estimărilor OCDE (OECD, 2010a, p. 71). Spre exemplu, exporturile UE către China au crescut de peste patru ori în deceniul 1996-2006, iar exporturile către Rusia, Africa Sub-Sahariană, Europa de Est și Asia Centrală de peste trei ori (Dadush și Ali, 2010, p. 4). În același interval, ponderea Japoniei în totalul exporturilor UE s-a menținut practic neschimbată (sub 2%), iar cea a exporturilor destinate altor țări dezvoltate a scăzut de la 9% la 7%. În cazul SUA, piețele țărilor în dezvoltare sunt și mai importante, ponderea acestora în totalul exporturilor sporind între 1996-2006 de la 31% la 38%, și la 42% în 2009, potrivit unor estimări mai recente (Ahearn, 2011, p. 14).

În același timp, țările în dezvoltare au devenit **surse tot mai importante de import pentru țările dezvoltate**. Este relevant faptul că, în condițiile în care importurile UE ca pondere în PIB au crescut de la sub 5% la sfârșitul anilor ‘1980 la aproape 10% în 2008 – potrivit datelor furnizate de Comisia Europeană –, importurile UE din țările în dezvoltare au sporit mult mai rapid decât cele din țările dezvoltate, mai ales începând de la mijlocul anilor ‘2000 (European Commission, 2010, p. 13). De exemplu, ponderea SUA în totalul importurilor UE a scăzut de la 7,3% la 4,1% în perioada 2000-2010, iar a Japoniei de la 3,3% la 1,6%, în timp ce China și-a majorat ponderea respectivă de la 2,7% la 7%, iar Rusia de la 1,9% la 3,9%, potrivit datelor OMC (WTO, 2011). Creșterea rapidă a importurilor din țările în dezvoltare a determinat numeroși observatori să asocieze declinul industriei prelucrătoare din UE, ca și din alte țări dezvoltate, cu creșterea șomajului în

⁹ Potrivit aprecierii OCDE, numărul țărilor în dezvoltare caracterizate printr-o convergență puternică cu țările afluate membre ale OCDE a sporit de la 12 la 65, performanțele Chinei și ale Indiei având un impact puternic asupra restului lumii în dezvoltare (OECD, 2010b).

aceste țări și, ca atare, să considere că globalizarea contribuie la șomaj și la lipsa de securitate a locurilor de muncă, la competiție neloială din partea țărilor cu salarii scăzute, la reducerea nivelului salariilor și la creșterea inegalității veniturilor. Iar impunerea rapidă a Chinei în ultimul deceniu ca principala țară industrializată din lume a complicat și mai mult această situație.

2.4 Caracterul pronunțat intraregional al fluxurilor comerciale internaționale

Sub aspectul orientării geografice a comerțului internațional cu bunuri, este important de subliniat și faptul că fluxurile comerciale internaționale continuă să fie concentrate în cadrul marilor regiuni geografice, vădind un pronunțat **caracter intraregional** și mai puțin interregional. Potrivit celor mai recente estimări ale OMC, 71% din exporturile generate de Europa la nivelul anului 2010 au rămas în interiorul regiunii, fiind de altfel regiunea care afișează cel mai ridicat nivel al fluxurilor comerciale intraregionale. În același an, exporturile intraregionale ale Asiei au reprezentat 53% din exporturile sale mondiale. În cazul Americii de Nord, 50% din exporturile generate s-a orientat către membrii Acordului de liber schimb nord-american (SUA, Canada și Mexic). În schimb, piața principală de export a Africii este UE, urmată de Asia și America de Nord; pentru Comunitatea Statelor Independente (CSI) principala piață este Europa, iar pentru Orientul Mijlociu – Asia (WTO, 2011).

Legat de prevalența fluxurilor comerciale intraregionale în raport cu cele interregionale, se impun două observații importante:

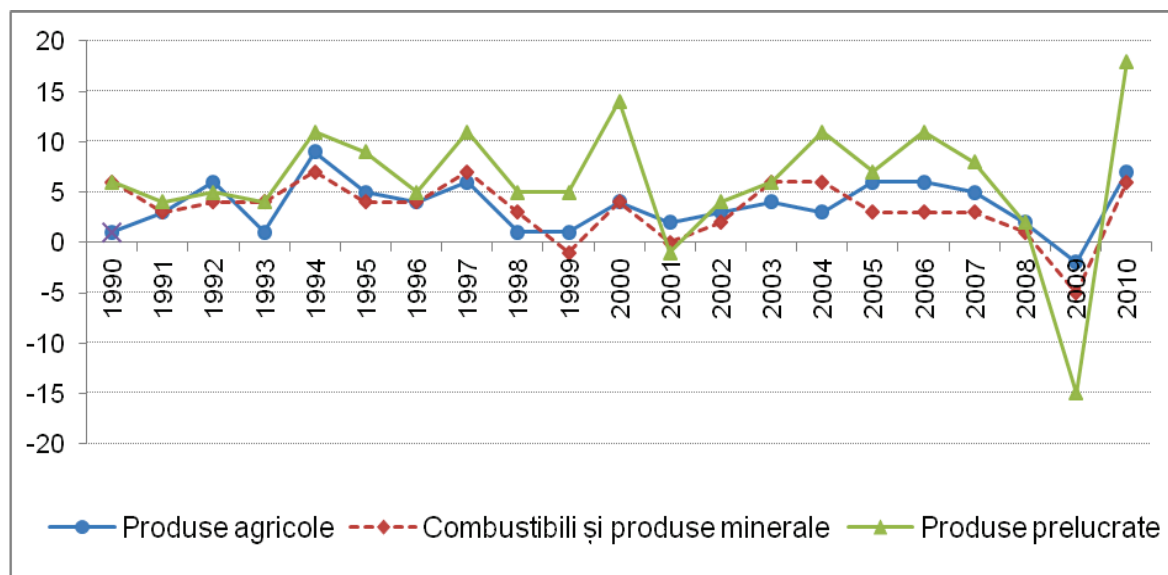
1. o parte însemnată a comerțului intraregional constă din *schimburi cu bunuri intermediare* între partenerii regionali care aparțin *rețelelor producției globale și, respectiv, regionale*, care s-au extins foarte rapid în deceniile recente și exercită o influență majoră asupra comerțului (exemplul ilustrativ fiind Asia);
2. evoluția comerțului intraregional reflectă și o altă realitate importantă a zilelor noastre, și anume, creșterea numărului, importanței și a impactului *acordurilor comerciale preferențiale* asupra comerțului internațional.

3. Modificări în astructura pe produae a comerțului internațional

O caracteristică dominantă a evoluției comerțului internațional de-a lungul deceniilor sub aspect structural a fost creșterea dinamică a fluxurilor comerciale de produse prelucrate și a ponderii acestora în totalul comerțului. Ponderea produselor primare în comerțul internațional (ca și în PIB-ul mondial) a scăzut continuu, atât în termeni de volum, cât și ca valoare, până în anii mai recentți, când prețurile acestora au crescut notabil, rămânând o întrebare deschisă dacă aceste tendințe vor continua și în viitor.

Potrivit datelor OMC, la nvelul anului 2010, din totalul exporturilor mondiale de bunuri (în valoare de 14.851 miliarde de dolari), **produsele prelucrate** au deținut o pondere de 67,1%, fiind urmate la mare distanță de grupa de **combustibili și produse minerale**, cu o pondere de 20,4%, și de **produsele agricole**, cu o pondere de 9,2% (WTO, 2011).

Graficul 8: Evoluția astructurii exporturilor mondiale (în termeni de volum), pe principalele categorii de produse, în 1990-2010 (modificări anuale în %)

Sursă: Grafic elaborat de autor în baza statisticilor Secretariatului OMC (WTO, 2011).

Graficul 8 prezintă evoluția comparativă a celor trei fluxuri majore de produse (în termeni de volum) în ultimele două decenii, iar Tabelul 1 oferă o imagine asupra dinamicii exporturilor de bunuri (pe ansamblu și pe cele trei componente) în perioada mai recentă, comparativ cu evoluția producției mondiale de bunuri și, respectiv, PIB mondial.